

90. výročí

Od Masarykových domovů
k Thomayerově nemocnici
(1928 - 2018)

*„Studium historie nám umožňuje si prodlužovat délku
našeho krátkého života směrem do minulosti.“*

prof. MUDr. Antonín Doležal, DrSc.

Vážení čtenáři,

do rukou se Vám dostala publikace, kterou Thomayerova nemocnice vydala v souvislosti s 90. výročím založení tohoto zdravotnického zařízení. Je mi velkou ctí být ředitelem této nemocnice v době, kdy slaví takto významné narozeniny. Ty přímo souvisí i se 100. výročím založení samostatného Československa, protože Thomayerovu nemocnici – tehdejší Masarykovy domovy – dostala republika a její hlavní město jako dárek k desátým narozeninám.

V životě člověka se o 90. narozeninách může bez nadsázky hovořit jakožto o poželnaném věku. Řekl bych, že v případě Thomayerovy nemocnice se toto sousloví dá použít rovněž. Zařízení totiž kopírovalo dějinné události naší vlasti, a to jak v dobrém, tak i ve zlém. Začínala jako sociální ústavy se zdravotnickou službou na světové úrovni, druhá světová válka ji přeměnila nejdříve na německý a poté sovětský lazaret, po válce pak proběhly změny k přednímu nemocničnímu zařízení, kterým je dodnes.

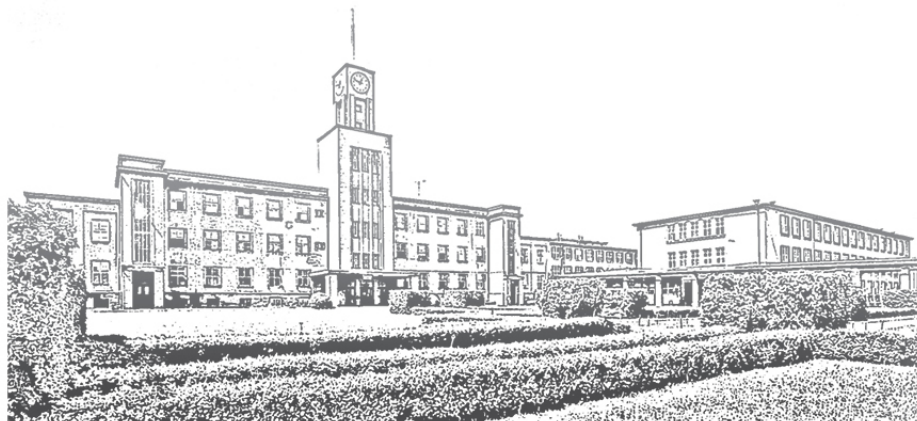
Celý areál je kvůli své architektonické hodnotě kulturní památkou, na což jsme samozřejmě pyšní, na druhou stranu je to ale komplikace, protože rekonstruovat kulturní památku s sebou nese řadu přísných pravidel, která se většinou promítají do ceny a času stavebních prací. Ač se tedy na některých zákoutích nemocnice za oněch 90 let podepsal zub času, snažíme se prakticky trvale tvář nemocnice omlazovat. Hlavní je ale samozřejmě zdravotní péče, kterou naše zařízení poskytuje v přirozené spádové oblasti, která činí bezmála půl milionu občanů jižní Prahy a přilehlých oblastí Středočeského kraje, které se neustále zvětšují (Příhonice, Říčany, Jesenice, Vestec apod.) V oblasti lékařské péče patří Thomayerova nemocnice v mnoha oborech mezi medicínskou špičku, a to nejen v rámci hranic České republiky.

Nemohu pochopitelně spočítat všechny lékaře, sestry a další zaměstnance, bez kterých by se za ta léta nemocnice neobešla. Byly jich za těch 90 let jistě stovky, spíše tisíce. Chtěl bych všem z nich poděkovat, jak těm, kteří zde pracovali v minulosti, tak těm současným. Bez nich by naše nemocnice neměla srdce ani duši. Stejně tak nelze spočítat, o kolik pacientů a potřebných se za ta léta nemocnice postarala, kolik dětí v ní přišlo na svět a kolik nemocných se zde vyléčilo.

Chtěl bych Thomayerově nemocnici k 90. narozeninám popřát vše dobré, a jak se říká – ještě minimálně jednou tolik!

*doc. MUDr. Zdeněk Beneš, CSc.
ředitel Thomayerovy nemocnice*

Letos uplyne 90. let od vzniku Sociálních ústavů hlavního města Prahy, Masarykových domovů, které běh času a dějinných událostí nakonec přeměnil v Thomayerovu nemocnici. Následující text shrnuje nejdůležitější úseky a historické konotace existence tohoto unikátního architektonického komplexu.

*„Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae,
magistra vitae, nuntia vetustatis.*

*(Historie je svědectvím času, světlem pravdy, životem paměti, učitelkou života
a zvěstovatelkou dávných dob.)“*

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 př. Kr.)

CO PŘEDCHÁZELO VZNIKU MASARYKOVÝCH DOMOVŮ

Praha v 10. roce jubilea existence Československé republiky otevřela Zaopatřovací ústavy neboli Sociální ústavy hlavního města s tím, aby „dětem narušeného a ohroženého zdraví dopomáhaly k jeho posílení a navrácení a starcům a stařenám umožňovaly trávit poslední léta života v klidu a náležité péči“. Přitom se k otázce výstavby útulku pro chronicky nemocné a chudé občany stavěla programově novátorsky, nejen v koncepci, v ideovém plánu stavby, ale i v moderním řešení sociální otázky. Chtěla jít proti někdejšími metodám tzv. chudinské péče novými cestami. Důležitá byla rychlost jednání, protože situace sociálně potřebných v Praze vyžadovala okamžité řešení.

O bezmocné se podle tzv. domovské příslušnosti, podmíněné minimálně deseti lety pobytu v místě, ze zákona staraly od poloviny 19. století domovské obce, většinou však naprosto nedostatečně. Veřejné nemocnice, kterých v poslední čtvrtině 19. století v zemích Koruny české přibývalo, nesměly přijímat chronicky nemocné pacienty s tuberkulózním a onkologickým onemocněním, revmatiky, kardiaky, diabetiky apod. Těm zbývala jen domácí péče, v horším případě, kdy neměli nikoho blízkého, který by se o ně postaral, jen velmi nejistá a nužná budoucnost v obecních chorobincích nebo chudobincích.

Když byla v roce 1920 sloučením osmi čtvrtí bývalého města a 37 sousedních obcí zřízena **Velká Praha**, mnohonásobně vzrostla rozloha města a počet obyvatel stoupl na 750 000. Chorobince či chudobince (starobince) byly jen v některých pražských obcích, některé jen pro pár osob, a všechny byly přeplněny. Bylo nutno okamžitě zrušit sedm nejhorších chudobinců a jeden chorobinec, takže Velké Praze zbyly už jen chudobince v Bubenči, v Karlíně, na Smíchově, na Vinohradech a na Žižkově, celkem s 814 místy, chorobinec na Karlově (*klášter augustiniánů kanovníků, nyní muzeum Policie České republiky*) a okresní chorobinec v Počer-

nicích s 435 místy, dohromady tedy 1249 míst. Šance umístit všechny potřebné v těchto zařízeních byly mizivé. Přitom se žádosti na zaopatření hromadily, a i v případech, kdy byla potvrzena jejich oprávněnost a naléhavost a žadatelé dostali dekret, museli čekat, až se uvolní místo v ústavu úmrtím některého chovance.

Byly dvě možnosti, jak zmodernizovat pražskou sociální péči – buď postavit několik větších nových ústavů, aby se alespoň dosáhlo předválečné úrovně, anebo ústavy sloučit do jediné velké stavby. Pro toto velmi neobvyklé druhé řešení hovořily argumenty ekonomické, lékařské i sociální a stejně tak i možnost nově využít staré uvolněné objekty. Když namísto dosavadního chudinského ředitelství a chudinských referátů byly v Praze zřízeny nové orgány sociální správy – Ústřední sociální sbor a Ústřední sociální úřad, byl předsedou sboru zvolen národní socialista, pozdější pražský primátor, **PhDr. Petr Zenkl** (1884 Tábor - 1975 Raleigh, Severní Karolína, USA). Právě on se stal iniciátorem rozhodnutí jít originální, ale i náročnější druhou cestou. V tzv. Investičním programu sociální péče hlavního města Prahy na 50 let rozvoje, schváleném 16. června 1924, byl už projekt ústředního zaopatřovacího ústavu zahrnut. Za ocitování stojí jeho slova o potřebě účinné a dobře zorganizované sociální péči tohoto programu: „Jde o splnění lidských povinností šťastnějších členů společnosti vůči druhům méně šťastným. Jde tedy o působení, v němž nepochopení nebylo by jen důkazem nedostatku určitých rozumových vědomostí, nýbrž prostě nedostatkem lidského citu a mravní odpovědnosti.“

Jako stavební pozemek bylo vybráno kouzelné zákoutí uprostřed polí daleko za městem obklopené zalesněnými stráněmi **Kunratického lesa**. Tato oblast je zajímavá i z historického hlediska. Ze sadů, které zde rostly, bylo ovoce - višně, jablka a hrušky - dodáváno ke stolu Karla IV. V nedalekém Kunratickém lese na Novém hradu skonal v roce 1419 Václav IV. Na loukách, kde dnes stojí nemocnice, byl v roce 1448 uvítán papežský legát Juan de Carvajal, který si do Prahy přijel účelově vypůjčit kompaktáta s povoleným kališnickým programem. Pražané ho pronásledovali až k Benešovu, kde ho přiměli k navrácení listiny. Byl zde uvítán také velký sběratel, milovník umění, ale i architekt (navrhnul letohrádek Hvězda), královský místodržící arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský. Koncem 19. a začátkem 20. století byla tato oblast oblíbeným cílem nedělních výletů Pražanů. Stála zde jediná větší stavba **Šimsova sanatoria** v dnešní Sulické ulici. Klidová lokalita totiž zaujala i pražského psychiatra **Jana Šimsu** (1865 - 1945). Ten zde roku 1909 otevřel proslulé nervové sanatorium, určené především pro bohaté klienty. Chod podniku ochromila až první světová válka, za níž výrazně ubylo hostů a odešla i část personálu. Situace se neustále zhoršovala, roku 1916 musel proto Šimsa sanatorium zavírat. Obnovu plánoval po ukončení bojů, v nově vzniklém Československu ale už na předchozí období navázat nedokázal. Ústav proto roku 1922 prodal a stáhl se do ústraní. Areál získal za státní podpory Spolek československé ochrany matek a dětí a v následujících letech jej přeměnil na nemocnici a útulek pro matky s dětmi. Během nacistické

okupace sice objekty na čas připadly Němcům, ještě koncem druhé světové války ale byly navráceny a původní funkce pokračovala. Změna přišla až v 50. letech, kdy již byl v Praze relativní dostatek nemocnic, a bývalému Šimsovu sanatoriu zůstala jen náplň útulku. Původně Kojenecký ústav při Fakultní Thomayerově nemocnici tak pod názvem **Dětské centrum při Thomayerově nemocnici** slouží dodnes.

Vlastní realizace stavby Masarykových domovů začala anonymní soutěží konanou 28. května 1925, v níž devítičlenná porota posuzovala pět projektů na stavbu. Zvítězil projekt „Senectuti et iuventuti“ (Mládí a stáří) inženýra architekta **Bohumíra Kozáka** (1885-1978), úředně autorizovaného civilního technika pro architekturu a pozemní stavby. Příliš se neví, že na této stavbě se podílel i jeho mladší bratr, také architekt, **Ladislav Kozák** (1900-1988). Oba architekti měli vytríbený vkus, smysl pro krásu, ale i obdivuhodné pochopení a porozumění pro účelnost a provozní podmínky zdravotnického zařízení. Jenom díky tomu tato funkcionalistická stavba slouží svému účelu dodnes. Ještě dlouhá léta po dostavbě celého komplexu, a především v období reprofilizace, byli oba bratři při nezbytných stavebních úpravách ochotnými a nezištnými rádci a zároveň taktními strážci původnosti, což bylo v 50. - 80. letech krajně obtížné.

Stavět se začalo 16. července 1926. Slavnostní výkop provedl tehdejší primátor hlavního města Prahy **JUDr. Karel Baxa**, který se, mimo jiné, ve stejné době významně zasloužil i o další puristickou a funkcionalistickou stavbu architekta Aloise Mezery – Strašnické krematorium. Stavbu řídil **vrchní stavební rada Myslík**, kterého po smrti v květnu 1938 nahradil **Ing. Kulhánek**. Dokumentace vztahující se ke stavebním pracím, k jednáním s dodavateli i k projednávání nejmodernějšího technického zařízení, svědčí o důsledném a zároveň progresivním přístupu. Během stavby se důsledně dbalo o kvalitu a zároveň i úspornost do nejmenšího detailu, protože i s financováním stavby si město muselo poradit samo. Při rekapitulaci vycházela v říjnu 1928 cena ústavu na 105 milionů Kčs. O čtyři roky později, v říjnu 1932, stoupla na 108 milionů korun (například kvůli zařízení bunkrů pro případ mrazů za 0,5 mil. Kčs nebo rozšíření počtu lůžek o 300 v ceně 1,5 mil. Kčs).

Období realizace se místy měnilo v závod s časem. Na hrubou stavbu se původně počítalo se lhůtou 20 týdnů, do které ale zasáhla dlouhá stávková akce stavebních dělníků, nedostatek materiálu a změny v plánech. Přesto, jak víme, se cíl zdařil a v roce 1928 se Ústřední zaopatřovací ústav hl. města Prahy mohl otevřít aspoň slavnostní inaugurací. Usnesením městské rady z 21. září 1928 bylo ústavu dáno nové jméno **Masarykovy domovy – Sociální ústavy hlavního města Prahy**. Kolaudace byla provedena v říjnu téhož roku a po ní se uskutečnila i návštěva prezidenta republiky **T. G. Masaryka**, jehož podpis můžeme nalézt i v pamětní knize, která byla k této příležitosti založena a je dodnes uložena v archivu Thomayerovy nemocnice.

Paradoxem je, že při návštěvě jej provázal i JUDr. Karel Baxa, který hájil rodinu Anežky Hružové a stál tak de facto proti Masarykovi v procesu, který je známý pod pojmem „Hilsneriáda“.

Vystavený soubor 21 budov tvořilo deset rozsáhlých pavilonů pro chudé (šest, označených dodnes písmenem A, pro zestárlé, z toho jedna budova pro manželské dvojice, a čtyři pavilony, označené jako B, pro choré, původně pro celkem cca 1700 osob), dětská zotavovna s lesní školkou pro 200 dětí, dětský chorobinec pro 150 dětí, dětská ozdravovna pro 100 dětí, společné hospodářské budovy, správní, společenské, obřadní, vybavené nejmodernějším zařízením, to vše v rámci parkového náměstí přístupného kolonádami. Severovýchodně u vedlejšího vjezdu do areálu byla postavena **kaple sv. Václava**. Výrazným způsobem připomíná funkcionalisticko-klasicistní sakrální stavbu Josefa Gočára Sbor kněze Ambrože v Hradci Králové, dokončenou v témže roce, rovněž jeho pražský kostel sv. Václava na Čechově náměstí. Kdo se kým nechal inspirovat, o tom se můžeme pouze dohadovat, ale podobnost těchto sakrálních staveb je skutečně zářející. Pod kaplí byla zřízena pítavná a márnice. Devizou architektonického řešení celého komplexu byly účel, světlo, vzduch a čistota. Bílá hladká průčelí, zpestřená žlutí šamotových desek, jimiž jsou chráněna ostění oken a otvorů vůbec, působí veselým a barevným dojmem, zejména před pozadím zelené stráně Kumratického lesa. Silnice probíhající kolem ústavů je učiněna neprašnou. Takto vše charakterizoval soudobý nejen československý, ale i obdivně píšící zahraniční tisk.

V II. etapě v roce 1939 byl vystavěn pavilon K a v roce 1940 pavilon P (dnes s označením U). Pavilon K sloužil jako izolační a karanténní. Pavilon P jako starobinec a chorobinec pro plně platící klienty – tzv. **Baxův pavilon**. Za lůžko v jednolůžkovém pokoji ve starobinci se platilo 1000 - 1500 Kčs. V chorobinci 1350 - 1800 Kčs. Ceny ve dvoulůžkových pokojích byly nižší. Tyto ceny však platili pouze ti, kterým to sociální stav dovozoval. Zcela nemajetní byli v ústavech umístěni zdarma. Náklady pak neslo město Praha podle zákona z roku 1929.

Administrativní a hospodářské budovy zajišťovaly praktickou samostatnost komplexu. Kotelna byla ve své době tak špičkovým zařízením, že se o ní v dobovém tisku psalo, že působí dojmem čisté laboratoře. Na stejné vysoké úrovni byly i prádelny, kuchyně a sklady potravin, pekárna i řeznictví. Zahradnictví se skleníky a ovocnými sady zajišťovala čerstvou zeleninu. Mimo areál ústavů se choval vlastní hovězí a vepřový dobytek, který byl krmen zbytky z jídelny. Podél plotu byly vysázeny moruše, jejichž počet byl v roce 1940 zvýšen na 1400 a v areálu se začal chovat i bourec morušový. Sedm tisíc housenek přinášelo ústavům nemalé finanční přílepení. Dosud ostatně podél plotu můžeme narazit na několik již vzrostlých a dosud plodících morušových stromů. Na pracích v areálu se podíleli také sami chovanci. Rozvoz jídel zajišťovaly nehlukné a ekologické elektrovozíky firmy Křižík. Do areálu byl vjezd motorových vozidel s výbušným motorem povolen jen se zvlášt-

ním povolením. Pro kulturní společenský a dokonce i sportovní život dospělých i dětí byl k dispozici divadelní sál, kinosál, letní divadlo, sportovní a tenisové hřiště, přírodní bazén s teplou vodou, rehabilitační bazény, brouzdaliště a solární lázně, letní jídelna, ale i knihovna. Vysoká hranolovitá věž s hodinami, dominanta celého ústavu, sloužila zároveň jako přečerpávací stanice pro případnou zásobu vlastní pitné vody. K udržení pořádku v uzavřeném areálu přispívala i trvale přidělená policejní služba, sestávající z pěti policistů, kteří hlídkovali 24 hodin denně v celém areálu a byli povinni každé dvě hodiny navštívit i ty nejdolejší kouty a svou návštěvu v těchto místech potvrdit na zde umístěných píchacích hodinách.

Stáří, provázené omezením a neduhy, někoho vyzbrojí nadhledem a moudrostí, u jiných stupňuje horší lidské vlastnosti. Kdo v ústavech „zlobil“ (hrubým chováním či opilstvím), mohl se nadít omezení procházek, uzavření v ústavní separaci nebo přeložení do filiálky městského zaopatřovacího ústavu, tzv. Fišpanky pro „nepohodlné Pražany a policejní zajištěnce“, a to na několik týdnů. Fišpanka stávala v těsné blízkosti nynějších ministerstev zdravotnictví a práce a sociálních věcí. Živě si představuji, jak by toto řešení v dnešní době skončilo v rukou nemocničního ombudsmana, na ministerstvu, či dokonce u Evropského soudu pro lidská práva.

To, že se jednalo o **ojedinělé zařízení v celé Evropě**, svědčí i množství pochvalných zápisů v již zmíněné pamětní knize. Z četných osobností, které domovy navštívily, lze zmínit **japonského prince Nobuhita Takamatsu**, mladšího bratra císaře Hirohita, **egyptského krále Fauda**, amsterodamského starostu, ale i **Karla Čapka s bratrem Josefem, Alici Masarykovou, Antala Staška** nebo **dr. Edvarda Beneše s chotí**.

Ústavy měly celkem 458 zaměstnanců, z toho v administrativě jich pracovalo 18. Instituce ovšem měly nejen funkci zaopatřovací, ale také léčebnou. Mezi magistrátem a ministerstvem školství existovala již od poloviny 20. let minulého století úmluva, na základě které svěřila pražská obec Lékařské fakultě Univerzity Karlovy (LF UK) lékařské ošetřování chovanců ve svých tehdy největších sociálních zařízeních, v chudobinci u sv. Bartoloměje a v chorobinci na Karlově. Smlouvou získala fakulta prostory a skvělou možnost výzkumné práce pro dvě své kliniky – Haškovcovu kliniku pro nemoci nervové a Eiseltův ústav pro choroby stáří. Dohoda byla po postavení Masarykových domovů přenesena na ně, tedy na ústavy po technické stránce pro lékařské potřeby výborně zajištěné, budované na vysoké úrovni tehdejší moderní vědy. Ústavy byly totiž od počátku vybaveny laboratořemi, rentgenem i operačními sály, a to protože se počítalo s využitím stavby pro nemocniční účely, a jak napsal tehdejší tisk „až někdy v budoucnosti, po vyřešení sociální otázky, nebude zapotřebí chudobinců“! Děkanát fakulty navrhl zřídit v Masarykových domovech pro obě uvedené kliniky výzkumná oddělení, navíc i pro profesora Matěje Pěšinu a jeho kliniku pro nemoci dětské. Přechodně zde byla umístěna lůžková část pro chronicky nemocné neurologické kliniky prof. Kamila Hennera.

Díky dohodě tak mohl prosperovat i jeden světový unikát – **Eiseltův Ústav pro choroby stáří** (přejmenovaný v roce 1929 na kliniku), který se do Masarykových domovů přestěhoval celý. V roce 1951 na něj navázala I. interní klinika pod vedením primáře J. A. Trojana se zaměřením na geriatrickou problematiku. Kliniky si mezi sebou rozdělily kompetence – střídaly se ve vedení centrální ambulance a v žurnální službě, za laboratorní inventář byla zodpovědná Eiseltova klinika, prosekturu a histologickou laboratoř obstarávala zase klinika Haškovcova. K povinností lékařů patřilo účastnit se posudkové činnosti při výběru uchazečů o umístění. Byt a stravu v Masarykových domovech navíc získali za závazek kontroly jídla z lékařského hlediska. Jak konstatoval dr. Zenkl, Sociální ústavy hlavního města Prahy byly stavěny do značné míry i jako nemocnice, byly vybaveny jako nemocnice technicky velmi moderně zařízená, s lékařskou službou vykonávanou Lékařskou fakultou Univerzity Karlovy. Bylo tedy přirozené, že se nemocnici nakonec staly. Do jejich rozvoje však zasáhla válka.

V ALEČNÁ LÉTA

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava a z příkazu okupantů musely být uvolněny některé pavilony pro zřízení německého vojenského lazaretu, a to nejprve pro Luftwaffe a později i pro Wehrmacht. V lazaretu byli hospitalizováni i vojáci s omrzlinami od Stalingradu. V té době již na místo ředitele nastoupila kumratická Němka Gabriele Ludwig. Zprvu bylo uvolněno 650 lůžek. V krátkém čase bylo ale zabráno celkem 11 pavilonů, tedy 2 978 lůžek. Baxův pavilon sloužil k ubytování rodinných příslušníků nacistických důstojníků. Názvy se jmény Masaryk a Baxa se pochopitelně nelíbily, a tak byly na návrh dr. Jedličky přejmenovány na „Fürsorgeheim der Hauptstadt Prag in Reuth (Krč)“ a „Heim für Zahlende“. Čeští chovanci byli vystěhováni na nejrůznější místa v Čechách. Po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha bylo v nynějším pavilonu G2 umístěno 67 dětí z Terezína a 6 dětí z Lidic. Vesměs šlo o děti příbuzných účastníků atentátu. Většina dětí byla z Moravy, což zřejmě souviselo i s osudem moravských Lidic, tedy Javoříčka. Za odbojovou činnost byli někteří zaměstnanci ústavu vězněni i popraveni.

Po květnovém osvobození byla situace v ústavech značně nepřehledná. Původní struktura byla narušena zřízením vojenského lazaretu. V červnu 1945 odcházejí poslední němečtí pacienti do berlínské nemocnice Charité a areál se stal dočasně mobilní nemocnicí Rudé armády. Později zde byli ošetřováni i nemocní z koncentračních táborů, a to nejen Češi, ale i Belgičané, Francouzi, Italové, Poláci a Řekové. Vojenská nemocnice Rudé armády skončila svoji činnost ve zdejších ústavech 8. května 1946.

OBDOBÍ REPROFILIZACE A VZNIK THOMAYEROVY NEMOCNICE

Do Masarykových domovů se postupně začali navracet původní chovanci. Nicméně vedle sebe již existovala zařízení nemocniční i sociální a situaci navíc komplikovaly politické licitace, co s tímto areálem do budoucna podniknout. Nakonec bylo politickým rozhodnutím a na základě rozkladu a doporučení **MUDr. Otakara Šmahela** stanoveno, že pro nedostatek nemocničních lůžek v Praze bude areál plně reprofiličován na nemocniční provoz. V roce 1950 dostala nemocnice oficiální název Státní odborné léčebné a ošetrovací ústavy v Krči (SOLOÚ). V letech 1951 až 1965 na popud tehdejšího náměstka ministra zdravotnictví **MUDr. Františka Kriegela**, zde vznikly tři ústavy, a to Ústav klinické a experimentální chirurgie vedený profesory Bohumilem Špačkem a Prokopem Málkem, Ústav chorob oběhu krevního vedený profesory Klementem Webrem a Janem Brodem, Ústav pro výzkum výživy lidu, vedený profesory Josefem Maškem a Otakarem Poupou. V roce 1960 vzniká Výzkumný ústav experimentální terapie vedený profesorem Otakarem Šmahelem. Jako poslední vznikl v roce 1965 Výzkumný ústav elektroniky a modelování v lékařství vedený doc. Bohuslavem Peleškou a Výzkumný ústav pro využití radioizotopů v lékařství pod vedením doc. Bohuslava Vavrejny. V této době se nosily úderné zkratky, jako například VUML (Večerní univerzita marxismu-leninismu, které se posměšně leč výstižně říkalo Vokovická Sorbonna), a tak vznikly i oficiální roztomilé a kupodivu i dlouho používané zkratky: ÚKECH, ÚCHOK, ÚVVV, VÚET, VÚEML a VÚVRL, později zkrácené na IVZ (Interní výzkumná základna a CHVZ (Chirurgická výzkumná základna). Tyto ústavy tvořily budoucí základ Institutu klinické a experimentální medicíny, ve zkratce IKEM, jehož vznik datujeme do roku 1971, a který po mnoho let organicky v Thomayerově nemocnici působil.

Po roce 1968 ze tří výzkumných ústavů emigrovalo celkem 27 lékařů, z nichž někteří byli protagonisty tzv. Pražského jara a postupně jim byla znemožněna práce v nemocnici. Byli mezi nimi např. dvojnásobný emigrant profesor Jan Brod, dr. Severin Daum, prof. Jiří Fodor, dr. Vilém Ganz, dr. Milena Henzlová, dr. Tibor Karol Zemplény, dr. Walter Ehrlich, prof. Vladimír Fencel. Většina z nich se v cizině výtečně uplatnila. V době komunistické totality, a především po roce 1968 a 1977, našlo v Thomayerově nemocnici díky jejímu řediteli **prim. MUDr. Leonu Bílovi** útočiště i mnoho perzekuovaných osobností. Pracoval zde **MUDr. František Kriegel**, signatář Charty 77, který jako jediný odmítl podepsat tzv. Moskevské protokoly, **prof. MUDr. Otakar Šmahel** nebo básník a imunolog **dr. Miroslav Holub**, kteří se podíleli na vzniku petice 2000 slov, **PhDr. Jiřina Šiklová**, signatářka Charty 77, **MUDr. Nad'a Kocourková**, signatářka 2000 slov.

V průběhu vzniku nemocnice postupně socialistická republika znovu vysídliła původní chovance, kteří to nesli velmi úkorně a příslušné doklady eufemisticky pravi, že se jim to muselo citlivě vysvětlovat. Zbylo zde asi 250 sociálních lůžek. Poslední obyvatelé, připomínající časy Masarykových domovů v areálu, byli mentálně retar-

dování dospělí, kteří se ochotně podíleli na různých úklidových pracích v zahradě. Pamatujeme si jejich stále dobrou náladu, uměli se také radovat z maličkostí. Vždy nás slušně s úsměvem zdravili a my jsme jim v dobrém říkali „naši vysokoškoláci“. Vystěhování byli ze suterénu pavilonu A3 koncem 90. let minulého století.

Tak jako byly v 50. letech odstraňovány veškeré vzpomínky na prvního prezidenta T. G. Masaryka, muselo jeho jméno znovu zmizet i z názvu nemocnice. V roce 1954 se Ústřední národní výbor hlavního města Prahy rozhodl pojmenovat nově vzniklou nemocnici na **Thomayerovu nemocnici**. Bylo to rok po 100. výročí narození **prof. Josefa Thomayera**, zakladatele české internistické školy.

Za přejmenováním stál pravděpodobně některý z lékařů nemocnice. Nelze vyloučit, že to byl její pozdější dlouholetý ředitel **Leon Bíla**, i když oficiální verzí je, že se jednalo o návrh **JUDr. Václava Vacka**, bývalého primátora Prahy, a **prof. Jiřího Pelnáře**, přímého Thomayerova žáka. Křest se odehrál 26. května 1954 za účasti profesora Pelnáře a prof. Prusíka, který přednesl přednášku „Osobnost a dílo profesora Josefa Thomayera“. Hlavní projev však měl primátor Prahy a dlouholetý člen KSČ Adolf Svoboda.

Během dalších let se postupně měnily i podmínky provozu a vznikala nová oddělení i specializovaná pracoviště. V areálu Thomayerovy nemocnice byla v letech 1952-1962 vybudována třípatrová podzemní nemocnice, v podstatě zamýšlená jako **protiatomový kryt**. V současnosti je v pohotovosti pro případ teroristického útoku, živelné pohromy nebo průmyslové havárie. V době jejího vzniku byla celková plocha této podzemní nemocnice 900 m². Obsahovala dva operační sály, 70 lůžek, nyní již zrušenou ozařovnu onkologicky nemocných, výrobní roztoků pro lékárnu i prostory pro personál, celkem pro 170 lidí. Po revoluci se o tuto podzemní nemocnici, jejíž existence byla až do začátku 90. let minulého století přísně tajná, zajímala i americká armáda.

Ve srovnání s jinými nemocnicemi v Praze byla Thomayerova nemocnice atypickým zdravotnickým zařízením. Standardní nemocnicí se stala až počátkem šedesátých let dvacátého století. Po rekonstrukci tehdejšího pavilonu B4 bylo roku 1959 otevřeno chirurgické oddělení pro dospělé pacienty. Tím se dovršilo zřízení čtyř základních oborů – interny, chirurgie, gynekologie a pediatrie. Dalším významným milníkem byl zrod dětské kliniky ILF pod vedením profesora MUDr. Jiřího Švejcara, DrSc., zakladatele fakulty dětského lékařství a Ústavu výzkumu vývoje dítěte.

Zatímco většina investic na adaptace a diagnostickou techniku putovala do výzkumných základů, obory rozvíjené v Thomayerově nemocnici pochopitelně strádaly. Jednalo se zejména o kardiologii, diabetologii a nefrologii. Nicméně spolupráce mezi oběma institucemi byla dobrá a nemocní ani nevnímali, že při svém diagnostickém nebo léčebném pobytu procházejí dvěma různými ústavami, byla to pro ně prostě „Křčská nemocnice“ nebo také „Thomayerka“. V prostorách

nemocnice se uskutečnily první úspěšné transplantace ledviny (1960), srdce (1984) a pankreatu (1983). Byla zde provedena i první neselektivní koronarografie. Thomayerova nemocnice se i nadále zvolna rozvíjela, vznikly zde vyhlášené kliniky jako dětská chirurgie a traumatologie, onkologické oddělení, plicní klinika. V devadesátých letech dvacátého století měla nemocnice na svých klinikách a odděleních necelých 1 600 lůžek a přibližně stejný počet zaměstnanců, z nichž bylo asi 1 100 zdravotnických pracovníků. Přičleněna byla i zařízení umístěná mimo nemocniční areál a plnicí spíše sociální úkoly. Jednalo se o Kojenecký ústav s dětským domovem a plicní sanatorium Ústav pro léčbu tuberkulózy a respiračních nemocí (TRN) v Prosečnici nad Sázavou. V roce 1998 se část oddělení Institutu klinické a experimentální medicíny (IKEM) postupně přestěhovala do novostavby vzniklé na zelené louce nad horní částí krčského nemocničního areálu.

Thomayerova nemocnice se však za léta její existence stala nepostradatelným zařízením pro léčbu obyvatel největšího pražského obvodu Prahy 4 a přilehlých příměstských aglomerací, které ji postupně obklopiley. Její poloha je stále jedinečná v sousedství s velkým lesním celkem – Kunratickým lesem. Má dobrou dostupnost, a to jak z okolních městských částí, tak skrze dálnici D1, Pražský okruh a Jižní spojku. Výhledově by před jejími branami měla stát i stanice metra. V posledních letech se díky úsilí nemocnice daří také citlivě rekonstruovat některé pavilony, byly odstraněny dočasné budovy mezi pavilony G a B začal se konečně opravovat rozpadající se plot podél staré Benešovské silnice. Probíhá také aktivní spolupráce s IKEM v oblasti transplantací. Prestiž Thomayerovy nemocnice vybudovala celá řada významných profesorů, docentů asistentů a lékařů všech medicínských oborů. V roce 1984 se tak po právu konečně stala Thomayerova nemocnice Fakultní nemocnicí, aby o tento zasloužený statut z rozhodnutí ministerstva v roce 2012 opět přišla. V současné době se snaží jej získat zpět, protože tak či onak činnost fakultního zařízení na svých klinikách nemocnice beze změny zajišťuje, a je zde také významná akademická aktivita.

ZÁVĚR

Thomayerova nemocnice byla zrcadlem doby a stejně jako naše společnost prošla obdobím rozkvětu, stagnace i hlubokého úpadku. Věřím, že areál nemocnice, který má rozlohu bezmála 30ha, poskytuje prostor pro její další rozvoj tak, aby se stala přirozeným centrem zdravotní péče pro občany nejenom na pravém břehu Vltavy. Věřím, že i společnost si uvědomí důležitost této nemocnice a začne jí věnovat náležitou péči, která jí nepochybně i z historického hlediska náleží.

KDO BYL JOSEF THOMAYER

*Motto: „Tu přišel Mistr Hippokrates de gratia divina
a nebylo lepšího v ten čas in arte medicina.“*

O Thomayerovi prof. Vladimír Vondráček

Josef Thomayer byl významnou, velmi svěbytnou a rázovitou postavou českého lékařství. Patří mezi tvůrce moderní české medicíny. Narodil se 23. března 1853 v chodském Trhanově a na svůj chodský původ byl celý život náležitě hrdý. V letech 1863-1871 studoval na klatovském gymnáziu. Po maturitě v roce 1871 odešel do Prahy studovat medicínu. Roku 1876 absolvoval pražskou lékařskou fakultu a posléze odnikl mnoho studijních cest po Evropě. V roce 1883 se stal docentem, v roce 1886 byl jmenován mimořádným a roku 1897 řádným profesorem Lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Roku 1885 se stal přednostou české polikliniky, aby roku 1892 stanulv čele II. české interní kliniky. Zde pracoval až do odchodu do důchodu v roce 1921.

Profesor MUDr. Josef Thomayer, jehož jméno nemocnice, přes veškeré historické peripetie, stále nese, položil základní kámen českému, potažmo i československému vnitřnímu lékařství. Formoval takové osobnosti medicínského světa, jako byl Josef Pelnář, Ladislav Syllaba, Rudolf Vanýsek, Karel Amerling či kandidát Nobelovy ceny Bohumil Prusík. Prof. Thomayer patřil k průkopníkům lékařských věd mezinárodního významu. Zasloužil se o české lékařské pojmosloví a názvosloví.

Byl považován za brilantního diagnostika. Z četných originálních klinických pozorování je známá např. Thomayerova distribuce poklepu při specifické peritonitidě nebo rozbor a popis claudicatio intermittens. K chirurgickým oborům byl však až přespříliš kritický.

Profesor Vladimír Vondráček o něm napsal: „Přednášel a vykládal lapidárně, mnohdy ironicky, takže strhoval posluchačovu pozornost. Některé jeho výroky, jednou slyšené, zůstávaly v paměti jako slogan. Dbal na dobrou češtinu a správné užívání slov.“ Prof. Thomayer byl renesanční člověk, byl sběratelem umění, zajímal se o literaturu, sám psal povídky i fejetony pod pseudonymem R. E. Jamot, což je jeho příjmení psané foneticky pozpátku. Nikdy nezapomněl, z jakých poměrů vzešel, a neustále ve svém životě pamatoval na chudé a nemocné.

Roku 1908 nechal na okraji rodného Trhanova vystavět dům v novorenesančním stylu se slunečními hodinami jako chudobinec pro osoby nemocné, nezaopatřené a sešlé stáří. Zemřel 18. října 1927 na zhoubné onemocnění zařívacího traktu, které si odmítl nechat operovat.

doc. MUDr. Tomáš Sosna, CSc.

Oční oddělení Thomayerovy nemocnice

CHRONOLOGIE ŘEDITELŮ:

Masarykovy domovy

Sociální ústavy hlavního města Prahy (1929 - 1940)

- 1929 František Veidiš
- 1937 Bohdan Petržílek
- 1938 Karel Goldfinger

Německý vojenský lazaret

- 1940 Gabriele Ludwig
- 1945 MUDr. Zdeněk Mířatský
- 1945 pplk. MUDr. Gustav Košťál
- 1945 Ladislav Štrál

Vojenská nemocnice Rudé armády

Repatriační nemocnice a dětská léčebna (1945 - 1947)

- 1946 Antonín Anger a prim. MUDr. František Blažek

Sociální ústavy hlavního města Prahy

(1946 - 1953)

Státní odborné léčebné ústavy v Krči

Reprofilizace na nemocnici (1947 - 1953)

- 1949 MUDr. Jindřich Urban (Epstein)
- 1951 MUDr. Oskar Löwy

Thomayerova nemocnice

- 1953 MUDr. Leon Bíla
- 1980 MUDr. Vladimír Raušer
- 1981 MUDr. Vítězslav Nekvinda
- 1990 MUDr. Pavel Zelníček
- 1997 Ing. Jiří Pubrdle
- 2004 MUDr. Pavel Horák, CSc., MBA
- 2005 MUDr. Petr Malý
- 2007 MUDr. Karel Filip, CSc., MBA
- 2015 doc. MUDr. Zdeněk Beneš, CSc.

POUŽITÁ LITERATURA:

1. Bíla L. Historie Fakultní Thomayerovy nemocnice. Praha: Fakultní Thomayerova nemocnice, 1990. s 37.
2. Mášová H. Thomayerova nemocnice v Praze – někdejší Masarykovy domovy. SANQUIS 2002; 20. S. 40.
3. Mach, P. Fakultní Thomayerova nemocnice s poliklinikou. 75. Výročí založení, (Redakce: Petr Trojan. Prameny: Leon Bíla, Tomáš Sosna.). Fakultní Thomayerova nemocnice, 2003. S. 18.
4. Poche, E. Prahou krok za krokem. Paseka-Litomyšl. 2001, s. 390-391.
5. Zenkl, P. Proč jsme budovali „Masarykovy domovy“. In: Masarykovy domovy. Booklet. Praha, 1928. s. 4.
6. La Cité: urbanisme, architecture, art public, Volume 10, Number 6, February: Les foyers Masaryk établissements de la ville de Prague, 1930. s 89
7. Tereza Al Hity. Diplomová práce: Masarykovy domovy, s. 89. dostupné na <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/22916>.
8. Janovská,V. Diplomová práce: Praha a chudí: chudinská péče v Praze v letech 1864-1929. s. 106 dostupné na <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/123986/17467654/?>
9. Pitro,M.,Vokáč P. Země v srdci Evropy. Baronet Praha. s. 107. 2006
10. Pestrý týden: ročník XVI, č. 38, s. 12,,13.
11. Matoušek M. Zprávy. Čas Lék Čes 1954; 24: s. 671.
12. Les Foyers Masaryk, établissements sociaux de la ville de Prague . Booklet. 1928 s. 28.
13. Hořejší J. 40 let IKEM. 1971-2011. Galen, Praha 2011.s 157.
14. Fodor J, Hammer J. Ústav pro choroby oběhu krevního 1951-1961. Knihtisk n.p. . 1961 s 40.
15. Bíla L. Zpráva o vzniku a třicetileté činnosti I. interního oddělení a primariátu MUDr. J. A. Trojana CSc, za léta 1947-1977. Booklet, Střeďočekské tiskárny n.p. Praha,. 1977. s.46.
16. Kotík L. Vznik Masarykových domovů. Rukopis. s. 6.
17. Horák J. Konečně v Krči. Rukopis. s. 6.
18. Pořízková L. Societas contraalcoholica doctoris Římsae. Paseka Havran Dybuk . 2012. s 145.
19. Doležal A. Lékařský slang a úsloví. Galén. 1999 s. 87.
20. Pestrý týden: ročník VI, č. 31, s. 13.

Jména osobností Thomayerovy nemocnice:

Anesteziologicko - resuscitační klinika 1. LF UK a TN

emeritní primář MUDr. Stanislav Juna
emeritní primář MUDr. Kamil Loučka
MUDr. Jaroslava Hajková
Helena Taimrová

Dermatologická ambulance

emeritní primář doc. MUDr. Jaromír Kejda, CSc.

Dětské centrum (Kojenecký ústav s dětským domovem)

emeritní primář MUDr. Ladislav Zeman, CSc.

Gynekologicko - porodnické oddělení

emeritní primářka doc.MUDr. Budinská, CSc
emeritní primář MUDr. Stanislav Franz
emeritní primář doc. MUDr. Miroslav Vojta, DrSc.
emeritní primář MUDr. Karel Balák, CSc.
doc. MUDr. Antonín Černoch, DrSc.
doc. MUDr. Václav Chmelík, DrSc.

Chirurgická klinika 1. LF UK a TN

emeritní přednosta doc. MUDr. Vladimír Visokai, Ph.D.
emeritní primářka MUDr. Karla Kučerová
emeritní primář MUDr. Zdeněk Vítkovský
emeritní primář MUDr. Zdeněk Gottwald
emeritní primář MUDr. Jaromír Sváček
MUDr. Milada Maršálková
MUDr. Václav Adamička,
MUDr. Sergej Kočmerževsky
Libuše Kašparová
Jana Petrová
Květoslava Hrzánová
Anna Troskovová
Anna Valová

Interní oddělení

emeritní primář MUDr. František Kriegel, CSc.
MUDr. Eva Žázová
PhDr. Jiřina Šiklová
Jaroslava Poláková

Klinika dětské chirurgie a traumatologie 3. LF UK a TN

emeritní přednosta doc. MUDr. Helena Hájková, DrSc.
emeritní primář MUDr. Josef Štoll
emeritní vedoucí lékař MUDr. Emil Frynta
přednosta prof. MUDr. Petr Havránek, CSc.
Jarmila Pospíšilová
Anna Richterová

Neurologické oddělení

emeritní přednosta prof. MUDr. František Hanzal, DrSc.
emeritní přednosta prof. MUDr. Pavel Jedlička, DrSc.
emeritní přednosta prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc.
emeritní primářka MUDr. Věra Prágerová
emeritní primářka MUDr. Jiřina Budínová
emeritní primář MUDr. Pavel Bočan
doc. MUDr. Helena Riegrová, DrSc.
doc. MUDr. Jaroslava Nebudová, CSc.
doc. MUDr. František Krejčí, CSc.
doc. MUDr. František Věle, CSc.
doc. MUDr. Jiří Šimek, CSc.
MUDr. Alice Sobelová
Jaroslava Klesnilová
Milena Žlabová

Novorozenecké oddělení

emeritní primářka MUDr. Zdenka Ježková
emeritní primářka MUDr. Magdalena Paulová, CSc.
MUDr. Helena Mrašítková

Oční oddělení

emeritní primářka Marie Exnerová
emeritní primářka Libuše Polomisová
primář MUDr. Karel Sedláček
doc. MUDr. Tomáš Sosna, CSc.
MUDr. Božena Holcová
Jaroslava Horáčková

Oddělení dětské neurologie

emeritní primář MUDr. Jiří Dolanský
Milada Červinková

Oddělení dětské psychiatrie

Miroslava Machková

Oddělení geriatric a následné péče (Léčebna dlouhodobě nemocných)

emeritní primářka MUDr. Zdeňka Švojkrová
emeritní primář MUDr. Karel Skála
Věra Nohová

Oddělení klinické biochemie

prof. MUDr. Miroslav Engliš, DrSc.
Blažena Holcmanová

Oddělení klinické hematologie

emeritní primář MUDr. Jiří Horák

Oddělení klinické mikrobiologie

emeritní primářka doc. MUDr. Milada Závadová

Oddělení lékařské genetiky

emeritní primářka prof. MUDr. Maria Kučerová, DrSc.

Oddělení ORL

emeritní primář doc. MUDr. Pavel Škeřfk, DrSc.
emeritní primář MUDr. Jindřich Urban
Jaroslava Duchoňová
Alena Strugalová
Naděžda Bublová
Helena Domincová
Marie Klimakovská
Věra Ejblová
Libuše Junková
Věra Jindříšková

Oddělení patologie

MUDr. František Koukolík, CSc.
primář Rudolf Mašek
Blanka Psoťová
Blažena Bibrová

Oddělení revmatologie a rehabilitace

MUDr. Petr Truhlář
Věra Krausová

Oddělení RDG

emeritní primář MUDr. František Bílek
emeritní zástupce primáře MUDr. Julius Slepíčka
MUDr. Naďa Kocourková
Eva Kubelková

Onkologická klinika 1. LF UK a TN

primářka prof. MUDr. Jitka Abrahámová, DrSc.

Pediatrická klinika IPVZ, 1. LF UK a TN

emeritní přednosta prof. MUDr. Josef Švejcar, DrSc.
emeritní primářka MUDr. Marie Pokorná, CSc.
emeritní primářka MUDr. Sylva Kynčlová, CSc.
emeritní primář MUDr. Kamil Kuchler,
emeritní primář MUDr. Richard Ackermann,
prof. MUDr. Antonín Rubín, DrSc.
prof. MUDr. Jiří Dunovský, DrSc.
prof. MUDr. Karel Křepela, CSc.
prof. MUDr. Václav Špičák, DrSc.
prof. MUDr. Jan Lébl, CSc.
prof. PhDr. Zdeněk Matějček, DrSc.
prof. PhDr. Josef Langmeier, DrSc.
doc. MUDr. Libuše Hradcová, DrSc.
doc. MUDr. Hana Houšťková, CSc.
doc. MUDr. Blažej Raška, CSc.
doc. MUDr. Josef Hoza, CSc.
doc. MUDr. Ivan Novák, CSc.
as. MUDr. Jiří Vocel, CSc.
as. MUDr. Zdena Mísařová, CSc.
as. MUDr. Marta Straková, CSc.

Pneumologická klinika 1. LF UK a TN

emeritní primář MUDr. Kamil Krofta

Urologické oddělení

emeritní primář doc. MUDr. Svatopluk Kočvara, DrSc.
emeritní primář MUDr. Václav Vomáčka
MUDr. Jiří Kubát

Vedení nemocnice

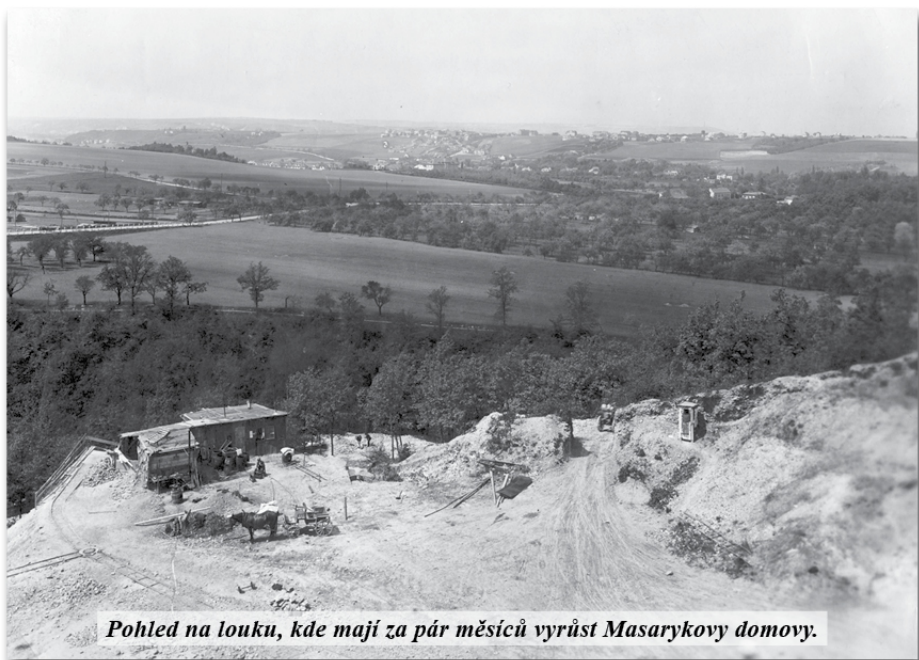
hlavní sestra Marie Španělová

Technické oddělení

Šebek Ladislav
Jiří Háva

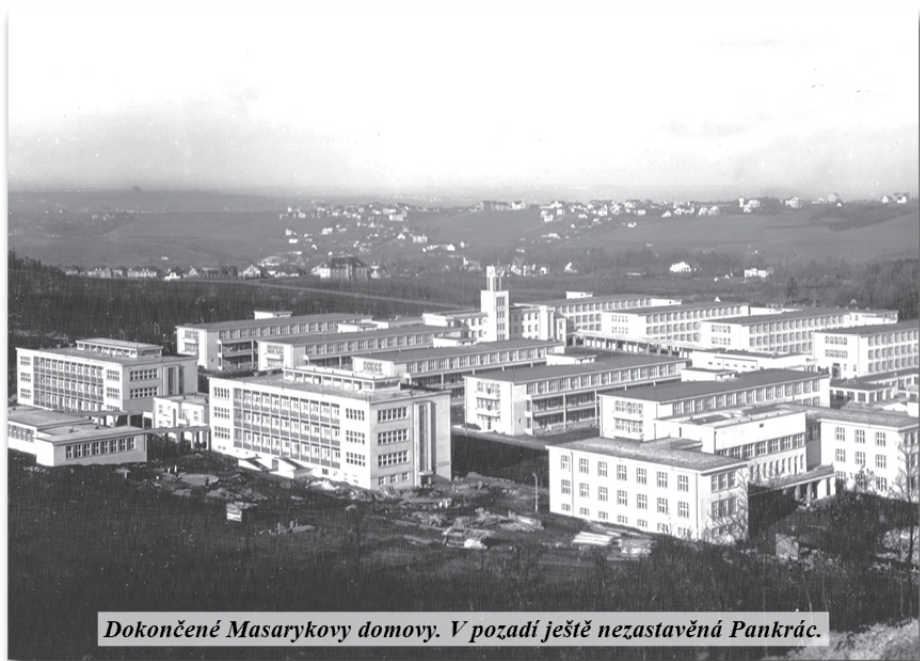

*Slavnostní výkop stavby Masarykových domovů z července 1926.
Nad hrotem krumpáče primátor Prahy JUDr. Karel Baxa, vpravo od něj PhDr. Petr Zenkl.*

Pohled na louku, kde mají za pár měsíců vyrůst Masarykovy domovy.

Dokončené Masarykovy domovy. V pozadí ještě nezastavěná Pankrác.

Chovanci se aktivně podíleli na provozu i údržbě celého areálu.

Do zařízení byli postupně přemístěni sociálně slabí z celé Prahy.

Chovanci Masarykových domovů měli zajištěnu špičkovou lékařskou péči.

Lékařské ordinace byly na svou dobu vybaveny tou nejmodernější technikou.

Chovanky Masarykových domovů vedly bohatý společenský život.

V Masarykových domovech fungovala také dětská ozdravovna.

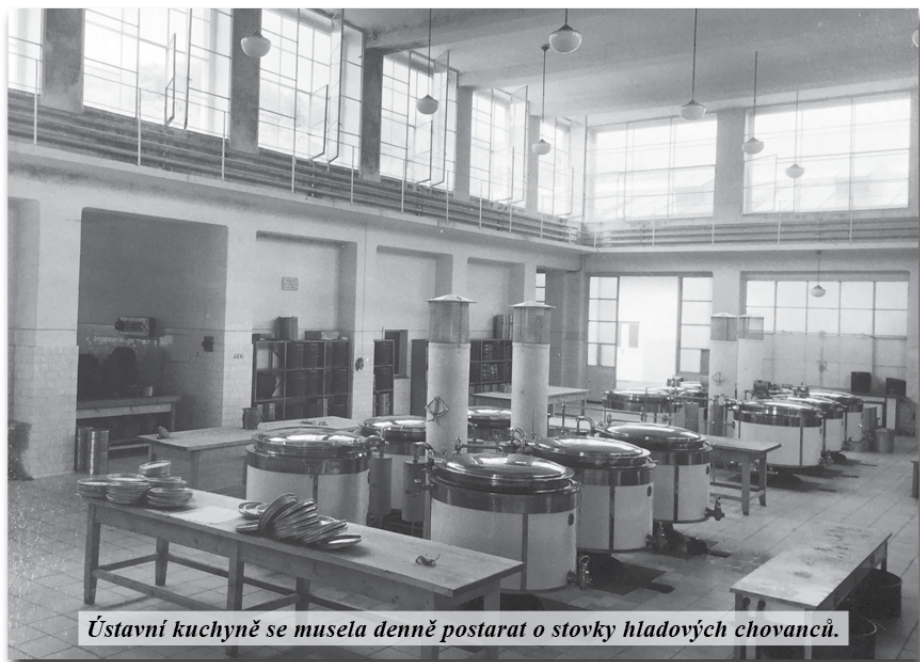
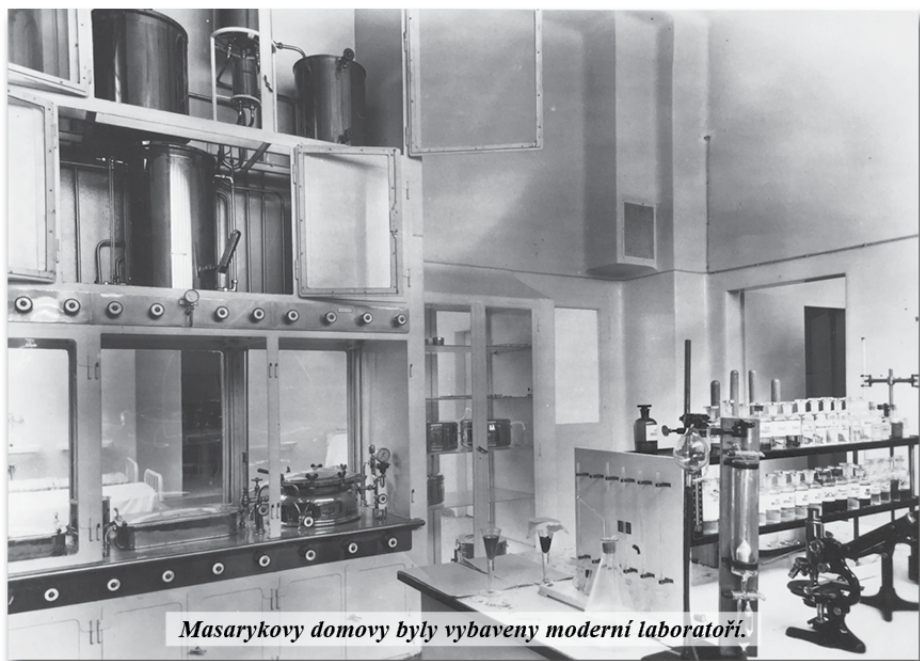
Návštěva cirkusu na louce za areálem.

V areálu bylo několik specializovaných lékařských pracovišť.

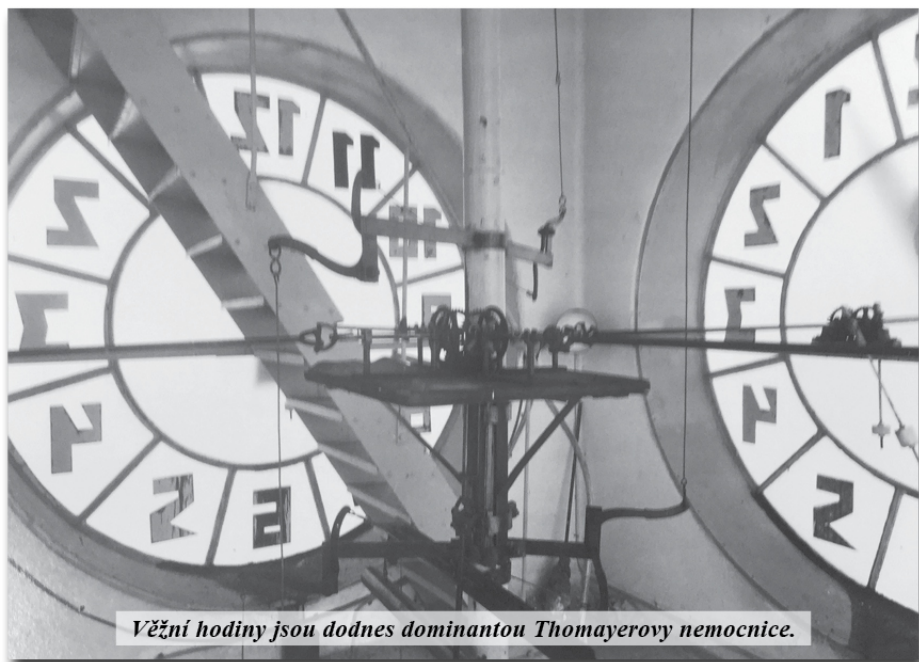

Vodoléčba a masáže byly jednou z nejoblíbenějších léčebných procedur.

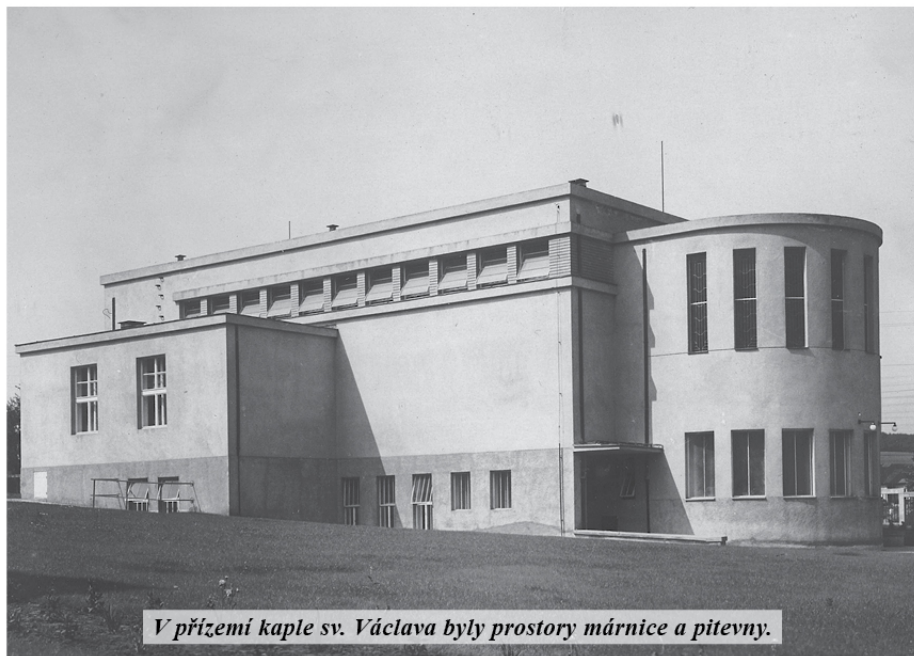

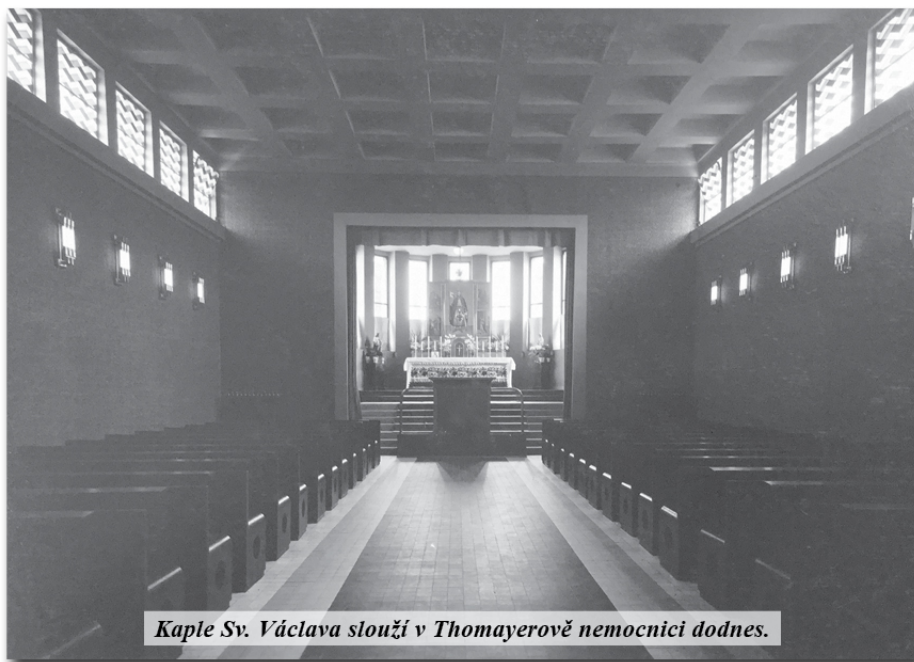
Společenský sál s divadelním jevištěm a kinosálem.

Věžní hodiny jsou dodnes dominantou Thomayerovy nemocnice.

V přízemí kaple sv. Václava byly prostory márnice a pitevny.

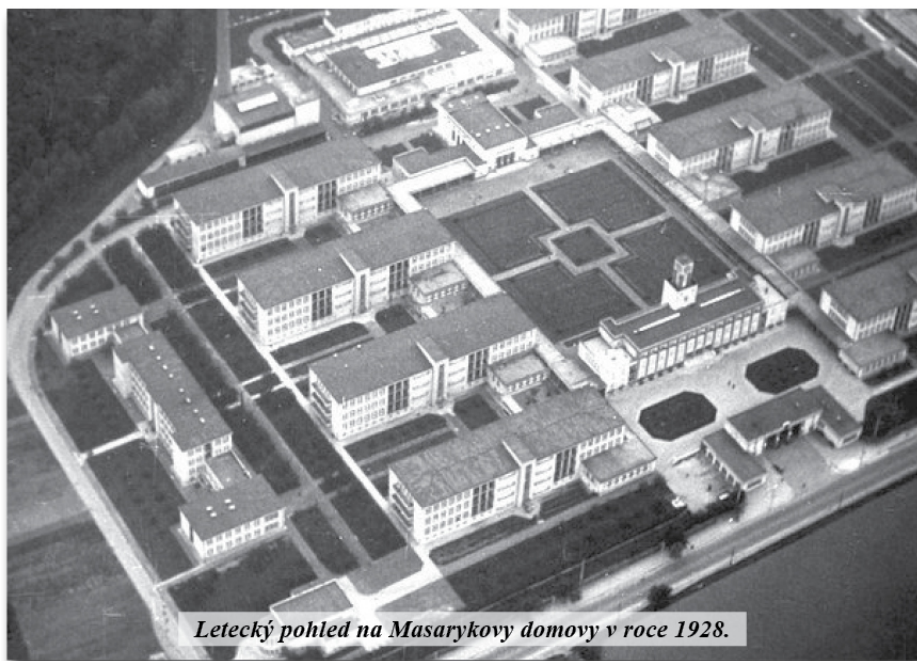
Kaple Sv. Václava slouží v Thomayerově nemocnici dodnes.

Chovanci mohli pracovat v několika dílnách. Zde pohled na obuvníky.

O vytápění a teplou vodu se staraly velmi výkonné kotle.

Letecký pohled na Masarykovy domovy v roce 1928.

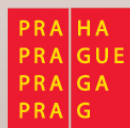
Jídelna byla zásobována z vlastních ovocných sadů a zeleninové zahrady.

CHRÁNÍME A ZLEPŠUJEME ZDRAVÍ LIDÍ NA CELÉM SVĚTĚ

B. Braun vyrábí vysoce kvalitní a maximálně bezpečný zdravotnický materiál, lékařské nástroje a zdravotnické technologie. Na jejich vývoji spolupracuje se zdravotníky po celém světě již více než 175 let.

B. Braun Medical s.r.o. | V Parku 2335/20 | 148 00 Praha 4 | Česká republika
Tel. +420-271 091 111 | Fax +420-271 091 112 | info@bbraun.cz | www.bbraun.cz

Vydáno v r. 2018 jako neprodejná publikace,
za podpory společnosti B. Braun a hl. m. Prahy.
foto: archiv TN, grafická úprava: Lubomír Kříž

THOMAYEROVA NEMOCNICE
Videňská 800, Praha 4
140 59